Սերգեյ Դովլաթով

Արգելոց

5

Ու շիշը դրեց թմբին…

Մի քանի անգամ կորցրինք փողով ծրարը: Գրկախառնվում էինք ծանոթ հարմոնահարի հետ: Տուրբազայի բոլոր պատասխանատու աշխատողների աչքին ընկանք: Ինչպես պնդում է Նաթէլլան՝ ներկայանում էինք որպես Պուշկին ու Բարատինսկի…

Նույնիսկ Միխալ Իվանիչը նախընտրեց հեռու մնալ: Չնայած իրեն էլ էինք հրավիրում: Ասաց .

Ես Վալերային գիտեմ: Հետը թրջվեցիր՝ միլիցատանն ես խումհարաթող ըլնելու:

Միտրոֆանովն ու Պոտոցկին էքսկուրկիայի էին Բոլդինոյում:

Քնեցինք Պետրովսկում, ինչ-որ խոտանոցում: Մյուս օրը, առավոտից, այդ ամբողջ մղձավանջը կրկնվեց: Մեզնից նույնիսկ անտառարդի ձիապաններն էին փախս տալիս:

Այդքանը քիչ էր՝ Մարկովը շրջում էր մանուշակագույն լուսամփոփը գլխին: Իմ ձախ թեւքն էր պոկվել:

Խանութի մոտ մոտեցավ Լոգինովն ու հարցնում է .

Էդ ինչի՞ եք առանց թեւքի:

Շոգ էր, ասում եմ, դեն գցեցի:

Վանքի պահապանը մտքի մեջ ընկավ ու խաչակնքեց մեզ: Իսկ Մարկովն ասում է.

Իզուր եք անում… Հիմա մեզ մոտ Աստծու տեղը լենինյան կենտրոնական կոմիտեն է: Չնայած էդ բոզերի համար էլ կգա արյունով եհովականության ժամանակը…

Շվարած Լոգինովը խաչ արեց ու արագ հեռացավ:

Իսկ մենք դեռ թրեւ էինք գալիս արգելոցում:

Տուն հասա շաբաթվա վերջին: Ու մի ամբողջ օր անշարժ պառկած էի: Միխալ Իվանիչը գինի առաջարկեց: Լուռումունջ շրջվեցի դեպի պատը:

Հետո մի օրիորդ հայտնվեց տուրբազայից՝ Լյուդան:

Հեռագիր ունեք, ասում է: Ու մեկ էլ, ձեզ մայոր Բելյաեւն է փնտրում:

Ի՞նչ Բելյաեւ: Որտեղի՞ց:

Հերս ասում է՝ ՆԳՆ-ից է…

Ինձ մենակ էդ էր պակաս… Ասեք՝ հիվանդ է: Ասեք՝ գնացել է Պսկով ու հիվանդացել…

Ինքը գիտի:

Ի՞նչ գիտի:

Որ արդեն քանի օր է՝ հիվանդ եք: Ասեց՝ հենց քունն առնի, թող գա:

Ո՞ւր:

Յատուկ Դոէմ

Գրասենյակը փոստի կողքին է: Ում հարցնեք՝ ցույց կտա: Էս էլ հեռագիրը:

Օրիորդը ամոթխած շրջվեց: Հետո կրծկալից դրոշմանիշի չափ, ծալծլած մի երկնագույն թղթի կտոր հանեց:

Բացեցի տաքացած հեռագիրն ու կարդացի .

«Թռչում ենք չորեքշաբթի գիշերը: Տանյա: Մաշա»:

Ընդամենը հինգ բառ եւ ինչ-որ անհասկանալի թվեր:

Էսօր ի՞նչ օր է:

Առավոտից երեքշաբթի էր, կատակեց Լյուդան:

Հեռագիրը ե՞րբ եք ստացել:

Մարյանան է բերել Վորոնիչից:

Ե՞րբ:

Ասում եմ, էլի, շաբաթ օրը:

Ուզում էի ասեմ՝ «Բա ո՞ւր էիք մինչեւ հիմա», բայց միտքս փոխեցի: Նրանք հենց տեղում են եղել: Իսկ թե ե՛ս ուր էի…

Մեկնել կարող էի միայն երեկոյան՝ ավտոբուսով: Լենինգրադ կհասնեի ժամը վեցի կողմերը…

Հեռագրի մասին էլ գիտի, ասաց Լյուդան:

Ո՞վ:

Ընկեր Բելյաեւը:

Լյուդան մի քիչ հպարտանում էր չարաբաստիկ մայորի սրատեսությամբ ու ամենագիտությամբ:

Յատուկ Պոէմ

Ընկեր Բելյաեւն ասեց՝ մինչեւ գնալը թող հանդիպի: Թե չէ՝ շինոցի է լինելու… Էդպես էլ ասեց…

Ինչպիսի՞ հնառճ քաղաքավարություն, ասում եմ:

Տենդագին մտածում էի՝ ինչ եմ անելու… Փողս՝ չորս ռուբլի: Նույն այն միստիկական չորս ռուբլիները:

Վիճակս ահավոր էր:

Լյո՛ւդա, հարցնում եմ, փող ունե՞ք:

Քառասուն կոպեկ… Հեծանիվով եմ…

Այսի՞նքն:

Հեծանիվս վերցրեք, ես ոտով կհասնեմ: Ավանում մեկնումեկի մոտ կթողնեք…

Վերջին անգամ աշակերտ ժամանակս էի հեծանիվ քշել: Այն ժամանակ խաղուպար էր թվում: Բայց, հավանաբար, ծերացել եմ:

Ճանապարհը կտրտված էր սոճու արմատներով: Հեծանիվը ցատկոտում էր, զնգզնգում: Փոքրիկ կոշտ թամբը վնասում էր հետույքս: Անիվները թաղվում էին խոնավ ավազի մեջ: Տանջահար աղիներս կծկումով էին արձագանքում յուրաքանչյուր ցնցումին:

Հեծանիվը պատին հենելով՝ մտա տուրբազա:

Գալինան մենակ էր: Առանց վախի նայելով ինձ՝ հարցրեց .

Հեռագիրը ստացա՞ք:

Կարծում եմ՝ հարբեցողությամբ այստեղ դժվար էր զարմացնել որեւէ մեկին: Ասացի .

Յատուկ Պոէմ

Երեսուն ռուբլի տվեք սեյֆից: Երկու շաբաթից կվերադարձնեմ… Միայն թե հարցեր չտաք:

Առանց այդ էլ ամեն ինչ գիտեմ: Ձեր կինը դավաճանել է Հայրենիքին:

Ավա՛ղ, ասում եմ:

Ու հիմա մեկնում է Արեւմուտք:

Կարծես թե:

Իսկ դուք մնում եք:

Այո, մնում եմ: Չէ՞ որ գիտեք…

Եվ շարունակելու եք աշխատե՞լ…

Իհարկե: Եթե չազատեն…

Իսկ ճի՞շտ է, որ Իսրայելում միայն հրեաներ են ապրում… Ի՞նչ է, վատ եք զգում: Ջուր տա՞մ:

Ջուրը չի օգնի: Իսկ փողի հա՞րցը…

Բայց ինչո՞ւ սեյֆից: Իմ փողից կտամ…

Ուզում էի համբուրեմ Գալինային, բայց ինձ զսպեցի: Արձագանքը կարող էր անսպասելի լինել:

Նստեցի հեծանիվն ու քշեցի վանք: Օրը տաք էր, բայց՝ ամպոտ: Ծառերի ստվերները գորշ ասֆալտին հագիվ էին երեւում: Խճուղու եզրով քայլում էին տուրիստները: Աչքի էին զարնում անջրանցիկ բաճկոն հագածները:

Սուրացի դեպի ավազոտ լանջը: Ղեկը դժվարությամբ էի պահում: Կողքովս սահում էին գունաթափ, գորշ փառով պատած գլաքարերը:

Ներքին գործերի վարչության գրասենյակն անմիջապես ցույց տվին:

Փոստի կողքի տունն է, ձեռքով արեց «Ծովախորշի» հավաքարարը, տեսնում ե՞ս՝ դրոշը գլխին…

Գնացի առաջ:

Փոստի բաժանմունքի դուռը բաց էր: Հենց այնտեղ էլ դրված էին միջքաղաքային հեռախոսի երկու խցիկները: Մեկը զբաղված էր: Հաստ ոտքերով մի շիկահեր կին ձեռքերը թափ տալով՝ գոռում էր .

Տատո՛ւսյա, լսո՞ւմ ես: Խորհուրդ չեմ տա գաս… Եղանակը՝ չորսից հանած… Իսկ գլխավորը, տղամարդ չկա, բացարձա՛կ… Ալյո՛: Լսո՞ւմ ես: Աղջիկների մեծ մասը առանց հանգստանալու էլ գնում է:

Ես կանգ առա ու ականջ դրի: Մտովի հանեցի գրիչը…

Կարծես թե ամեն ինչ այնքան սարսափելի է, բայց ես դեռ ողջ եմ: Եվ գուցե մարդու մեջ ամենավերջինը ստորությո՞ւնն է մեռնում: Ներկված շիկահերներին աչք ածելն ու գրիչի հակումը…

Վարչության սանդղամուտին աչքիս ընկավ Գուրյանովը: Համարյա ճակատ ճակատի եկանք, ու խույս տալու հնար չկար:

Համալսարանում Գուրյանովին Գործ տվող Լյոնյա էին ասում: Նրա գլխավոր պարտականությունը արտասահմանցիներին հետեւելն էր: Բացի այդ, Գուրյանովն աչքի էր ընկնում աղաղակող անգրագիտությամբ: Մի անգամ նրան քննում էր պրոֆեսոր Բյալին: Գուրյանովին «Բելկինի պատմվածքներն» էր ընկել:

Լյոնյան փորձեց անցնել ավելի ընդարձակ թեմայի: Խոսեց ցարական ռեժիմի մասին:

Բայց քննություն ընդունողը հարցրեց .

«Բելկինի պատմվածքները» կարդացե՞լ եք:

Մի տեսակ չի վիճակվել, պատասխանեց Լյոնյան: Խորհուրդ եք տալիս կարդա՞լ:

Այո, իրեն զսպեց Բյալին, թախանձագին խնդրում եմ կարդալ այդ գիրքը…

Չորս ամիս անց Լյոնյան ներկայանում է Բյալիին ու ասում .

Կարդացի: Շնորհակալ եմ: Ահագին բան դուրըս եկավ:

Հատկապես ի՞նչը, հետաքրքրվեց Բյալին:

Լյոնյան լարվեց, հիշեց ու պատասխանեց .

«Դոմբրովսկի» վիպակը…

Եվ ահա երես առ երես հանդիպեցինք չէկայի սանդղամուտին: Սկզբում մի քիչ շփոթվեց: Նույնիսկ չէր ուզում բարեւել: Ինչ-որ կտրուկ շարժում արեց: Բայց սանդուղքների գլխին չտեսնելու տալը դժվար է: Եվ նա ասաց .

Հա՛, բարեւ՛, բարեւ՛… Քեզ Բելյաեւն է սպասում…

Ուզում էր ցույց տալ, թե ամեն ինչ կարգին է: Կարծես պոլիկլինիկայում էինք հանդիպել, ոչ թե գեստապոյում:

Ես հարցրի .

Քո պե՞տն է:

Ո՞վ:

Բելյաեւը… Թե՞ ենթական:

Ձեռ մի առ, ասաց Գուրյանովը:

Ձայնի մեջ ղեկավարական հատու շեշտեր հնչեցին:

Եվ հիշիր . ԿԳԲ-ն հիմա ամենաառաջադեմ կազմակերպությունն է: Ամենից իրական ուժը պետության մեջ: Ի դեպ, ամենամարդասիրականը… Եթե իմանայի՛ր ինչ մարդիկ են…

Չիմա կիմանամ, ասում եմ:

Երեխայի պես ես մտածում, ասաց Գուրյանովը, դա կարող է վատ վերջանալ…

Ի՛նչ տառապանք էր այդ ամենը լսելը, խումհարի մեջ…

Շրջանցեցի նրան, հետ նայեցի ու ասում եմ .

Իսկ դու աղբ ես, Գուրյա՛նիչ: Աղբ ես, տգետ ու սրիկա: Ու միշտ էլ սրիկա ես լինելու, նույնիսկ եթե քեզ ավագ լեյտենանտ նշանակեն… Գիտե՞ս ինչի ես ծախում: Որովհետեւ կանայք չեն սիրում քեզ…

Գուրյանովը, հետ-հետ գնալով, նահանջեց: Անտարբերության ու գերազանցության միջեւ էր ընտրություն անում, բանն ավարտվեց կոպտելով:

Իսկ ես ահռելի թեթեւություն զգացի: Եվ ընդհանրապես, խոսքի անսպասելի ազատագրումից հրաշալի ի՞նչ կա:

Գուրյանովը վիրավորանքի չէր պատրաստվել: Դրա համար էլ խոսեց բնական մարդկային ձայնով .

Ընկերոջը ստորացնելն ամենահեշտ գործն է… Ախր չգիտես, թե էդ ամենը ոնց ստացվեց:

Անցավ հնչեղ շշնջոցի .

Անչափահաս էի . քիչ էր մնացել նստացնեին: Հայտնի մարմիններն ինձ փաստորեն փրկեցին: Համալսարանի համար թուղթ տվին: Չիմա գրանցում են խոստացել: Ախր ես Կուլունդայից եմ… Կուլունդայում եղե՞լ ես: Միջինից ցածր հաճույք է…

Չա՛, ասում եմ, էդ դեպքում հասկանալի է… Կուլունդան ամեն ինչ փոխում է…

Յատուկ Պոէմ

Ես անվերջ ինչ-որ հրեշների սրտազեղումներն եմ լսում: Ուրեմն իմ մեջ խելագարության տրամադրող մի բան կա…

Բարով մնաս, Գուրյա՛ն, կրի քո ծանր խաչը…

Սեղմեցի համակրելի վարդագույն կոճակը: Դուռը բացեց թթված դեմքով, անորոշ տարիքի մի տիկին: Ինձ անձայն թողեց հաջորդ սենյակը:

Աչքիս ընկան սեյֆը, Ձերժինսկու պատկերը, դարչնագույն վարագույրները: Մեկին մեկ ռեստորանի վարագույրների պես: Այնքան նման, որ թեթեւ սրտխառնոց զգացի:

Ընկա բազկաթոռին, ծխախոտ հանեցի: Մեկ կամ երկու րոպե մենակ էի: Հետո վարագույրներից մեկը շարժվեց: Հետեւից դուրս եկավ մի երեսունվեցամյա տղամարդ ու խորին քամահրանքով ասաց .

Մի՞թե ես ձեզ առաջարկել եմ նստել:

Վեր կացա:

Նստե՛ք:

Նստեցի:

Տղամարդը ավելի դառնացած հարցրեց .

Մի՞թե ես ձեզ առաջարկել եմ ծխել:

Ձգվեցի դեպի աղբամանը, բայց լսեցի .

Ծխե՛ք…

Հետո նստեց եւ տխուր ու համարյա ողբերգական երկա՛ր նայեց ինձ: Նրա ժպիտը աշխարհի անկատարության եւ այլոց մեղքերի համար պատասխանատվության ծանր բեռի արտահայտություն էր: Բայցեւայնպես դեմքը շարունակում էր շարքային մնալ, ինչպես ներքնաշորի կոճակը:

Գլխավերեւը կախած դիմանկարն ավելի կենդանի էր թվում: (Միայն խոսակցության կեսին հանկարծ հասկացա, որ ոչ թե Ձերժինսկին է, այլ՝ Մակարենկոն):

Վերջապես նա ասաց.

Գլխի՞ ես ընկնում՝ ինչու եմ կանչել: Գլխի չե՞ս ընկնում: Հրաշալի՛ է: Հարցեր տուր: Հստակ, ոնց որ բանակում: Ինչո՞ւ ես, Բելյա՛եւ, ինձ հրավիրել: Ու ես քեզ կպատասխանեմ: Նույնքան հստակ, ոնց որ բանակում. չգիտե՛մ: Ուրիշ տեղ է տարել ծուռ ճանապարհը… Կհավատա՞ս, զարթնում եմ գիշերները: Տո՛մկա, ասում եմ կնոջս, մի լավ տղա է շեղվել: Օգնել է պետք… Իսկ իմ Տոմկան մարդասեր է: Գոռում է՝ Վիտա՛լիկ, օգնիր: Դաստիարակչական աշխատանք տար: Ափսոս է, մերոնքական է տղան: Ներսը առողջ է: Ներգործության դաժան մեթոդների չդիմե՛ս: Չէ՞ որ մարմինները ոչ միայն պատժում են: Մարմինները դաստիարակում են… Իսկ ես գոռում եմ. միջազգային իրադրությունը բա՛րդ է: Կապիտալիստական պաշարումը մոռացա՞ր: Հեռուն է գնացել տղան: Համագործակցում է էդ… դէ՛… «Կոնտինենտալի» հետ: Այսինքն՝ «Ազատություն» ռադիոյի… Սոլժենիցինից պակաս գրական վլասովական չի: Էդ քիչ է՝ հարբել, իրան կորցրել էր դատարկապորտ Վալերայի հետ… Լա՛վ, կինը ստորություն է արել… Հիմա ի՞նչ, կապտելու աստիճան պիտի հարբի՞: Կարճ ասած, մոլորվել եմ…

Բելյաեւը դեռ մի տասնհինգ րոպե էլ խոսում էր: Աչքերում, երդվում եմ, արցունքներ էին շողում…

Հետո դռան կողմը նայելով՝ հանեց բաժակները.

Արի մի քիչ թեթեւանանք: Քեզ վնաս չի… եթե՝ չափավոր…

Օղին տաք էր: Վրան «Նովոստ» թխվածք ծամեցինք:

Հեռախոսը զիլ ու ընդհատուն զնգաց:

Մայոր Բելյաեւը լսում է… Չորս անց երեսո՞ւն: Կլինեմ… Եվ հաղորդեք, որ մենթերը քթերը չխոթեն էդ գործի մեջ…

Նա դարձավ ինձ .

Ինչի՞ վրա կանգնեցինք… Կարծում ես՝ մարմիններն էս բարդակը չե՞ն տեսնում: Մարմիններն ամեն ինչ ակադեմիկոս Սախարովից էլ լավ են տեսնում: Բայց ո՞ւր է իրական ելքը: Ո՞րն է: Կապիտալիզմի վերականգնո՞ւմ… Ենթադրենք . ձեր գովական սամիզդատը կարդացել եմ: Աղբը «Ջնամյայից» քիչ չի: Մենակ թե՝ ամեն ինչ շուռ տված: Սպիտակը սեւ է՝ սեւը՝ սպիտակ… Խնդրեմ, օրինակ գյուղատնտեսության պրոբլեմը: Ենթադրենք կարելի է բռնել ու փակել կոլխոզները: Հողը բաժանել գյուղացիներին եւ այլն, եւ այլն: Բայց սկզբում հարցրու՝ գյուղացին ի՞նչ կարծիքի է: Ուզո՞ւմ են էդ հողը… Ախր նրանց ի՞նչ տանձին է էդ անտեր հողը: Նույն դատարկապորտ Վալերայից հարցրու: Արգելոցի մոտի գյուղերը ման արի: Մենակ Տիմոխա պապն է հիշում՝ ոնց էին ձի լծում: Մոռացել են՝ ինչը երբ պիտի ցանվի: Սովորական հաց թխելը չգիտեն… Ախր ուզածդ գյուղացի էդ հողը մի աչք ճպելում քառորդ լիտրանոցի կտա: Չենք խոսում արդեն կես լիտրի մասին…

Բելյաեւը հանեց բաժակներն ու այլեւս չթաքցրեց: Վարդագունել էր: Միտքը սրընթաց զարգանում էր այլախոհական ուղղությամբ:

Հեռախոսը երկու անգամ զանգեց: Բելյաեւը սեղմեց հեռախոսի կոճակը .

Վալե՛րիա Յակովլեւնա: Չմիացնե՛ք…

Խոսեց արա, կրքոտ ու չար .

Ուզում ե՞ս իմանաս որտեղից է գալու սովետական իշխանության վերջը: Ասե՛մ: Վերջը օդուց է գալու: Հիմա, կարծում եմ, աշխատավորության վաթսուն տոկոսը իրիկվա կողմ արդեն հարբած է: Եվ ցուցանիշներն աճում են: Կգա օրը, երբ կհարբեն բոլորը, առանց բացառության: Շարքայինից մինչեւ մարշալ Գրեչկոն: Բանվորից մինչեւ ծանր արդյունաբերության մինիստր: Բոլորը, բացի մի երկու-երեք կին ու երեխայից ու մեկ էլ, կարող է, հրեաներից: Ինչը կոմունիզմի կառուցման համար ակնհայտորեն անբավարար է… Ու էս ամբողջ կարուսելը կկանգնի: Գործարանները, ֆաբրիկաները, մեքենատրակտորային կայանները… Իսկ հետո կգա նոր մոնղոլ-թաթարական լուծը: Մենակ թե էս անգամ՝

Արեւմուտքից: Ընկեր Քիսինջերի գլխավորությամբ…

Բելյաեւը նայեց ժամացույցին .

Գիտեմ, պատրաստվում ես Լենինգրադ գնալ: Խորհուրդ քեզ՝ մի ցցվի: Քաղաքավարի ասած՝ չծլվլա՛ս: Մարմինները դաստիարակում, դաստիարակում են, բայց կարող են եւ պատժել: Իսկ քո անձնական գործը Գյոթեի «Ֆաուստից» ուժեղ է: Նյութը քառասուն տարվա կիերիքի… Եվ հիշի՛ր . քրեական գործը քո համար եզրակարով շալվար չի: Քրեական գործը հինգ րոպեում է կարվում: Շը՛խկ, ու դու արդեն կոմունիզմի կառույցներում ես… Էնպես որ, սուսուփուս նստի… Մի բան էլ, հարբեցողության հարցով: Խմի, բայց՝ չափավոր, մեկ-մեկ արանք տուր: Էդ խփնված Մարկովի հետ էլ գործ չունես: Վալերան տեղացի է, նրան ձեռ չեն տա: Իսկ քո կինը Արեւմուտքում է: Բացի էդ, գրվածնքներդ սպիտակգվարդիական մամուլում են: Մի լիքը դոսյե ելույթ ունես: Նայի՛, շան օրը կգցեն… Կարճ ասած, գլխապատառ մի խմի: Իսկ հիմա արի էս վերջին բաժակն էլ…

Մենք նորից խմեցինք:

Գնացեք, «դուք»-ի անցավ մայորը:

Շնորհակալություն, ասում եմ:

Դա միակ բառն էր որ արտաբերեցի կես ժամվա ընթացքում:

Բելյաեւը քմծիծաղեց .

Ջրույցն անցավ գաղափարական-քաղաքական բարձր մակարդակով:

Արդեն դռան մոտ շշուկով ավելացրեց .

Մի բան էլ, ոնց որ ասում են՝ արձանագրությունից դուրս: Քո տեղը լինեի՝ կպոկվեի էստեղից, քանի թողում են: Միավորվել եմ կնոջս հետ ու պրծավ-գնաց… Ես հեչ հնար չունեմ: Իմ ոյազանյան պատկերքի հետ հաստատ չեն թողի… Իսկ քեզ՝ խորհուրդ եմ տալիս: Լա՛վ մտածի: Սա՝ մեր մեջ, հույժ

Յատուկ Պոէմ

գաղտնի…

Ես սեղմեցի նրա ձեռքը, գլխով արեցի խոժոռ տիկնոջն ու ելա արեւով ողողված փողոց:

Քայլում ու մտածում էի . աշխարհը բռնվել է խելագարությամբ: Խելագարությունը դառնում է սովորական: Սովորը հրաշքի զգացողություն է ծնում…

Չեծանիվը թողեցի փոստում: Ասացի՝ Լյուդային կտաք, Բերեզինից: Ոտքով բարձրացա սարնիվեր: Եվ, սպասելով երթուղային ավտոբուսին, վերջապես մեկնեցի Լենինգրադ:

Ճանապարհին քնեցի ու արթնացա անտանելի գլխացավով…

Լենինգրադն աստիճանաբար է սկսվում՝ խունացած կանաչից, դղրդացող տրամվայներից, մոայլ աղյուսաշեն տներից: Բացվող առավոտի մեջ մի կերպ երեւում են նեոնե տառերը: Անդեմ ամբոխն ուրախացնում է իր անտարբերությամբ:

Մեկ րոպե անց արդեն նորից քաղաքացի եք: Եվ միայն սանդալների ավազն է հիշեցնում գյուղական ամառվա մասին…

Գլխացավս թույլ չէր տալիս, որ սովորականի պես ուրախացնեն լենինգրադյան եռուզեռը, գետից փչող քամին ու սալահատակ փողոցների վճիտությունը: Ի՛նչ արժեն թեկուզ մայթերը՝ ձանձրալի բլուրներից հետո…

Խաղաղության հրապարակում իջա ավտոբուսից: Հետո տաքսի կանգնեցրի ու տասնհինգ րոպեից տանն էի:

Դուռը մի անծանոթ, ծիծաղող, շերտավոր շապիկ հագած կին բացեց:

Ձեզ Շախնովիչնե՞րն են ուղարկել: Սրճեփի հետեւի՞ց:

Ոչ, ասացի ես:

Ձեր ազգանունը Ազա՞րխ է:

Ես Տանյայի ամուսինն եմ, ասում եմ…

Դուրս եկավ Տանյան՝ գլուխը դարչնագույն սրբիչով փաթաթած: Հայտնվեց աղջիկս՝ գունատ, վախեցած աչքերով: Ասաց .

Հա՛, հայրիկն է…

Տունը լիքն էր խորհրդավոր անձնավորություններով: Ներկաներից ճանաչեցի միայն երաժշտագետ Լազարեւին, մեկ էլ ֆարցովշչիկ Բելուգային…

Բնակարանում աղմուկ էր: Մի անծանոթ ճաղատ մարդ խոսում էր հեռախոսով: Ժամանակ առ ժամանակ կրկնում էր .

Դա գործնական նշանակություն չունի…

Բոլորը հերթով խոսքի էին բռնվում Տանյայի հետ: Նիհար, մորուքավոր ծերուկը համարյա գոռում էր .

Հուսամ, պարոնա՛յք, այստեղ բոլորը յուրայիններ են: Այնպես որ, թույլ տվեք մոռանալ գաղտնապահության մասին: Ես Ալեքսանդր Իսաեւիչ Սոլժենիցինին հաղորդելու բան ունեմ…

Եվ ծերուկը լավ մշակված ձայնով հատ-հատ ասաց .

Ես Սոլժենիցինին թույլատրում եմ առանց կրճատումների հրապարակել իմ «Լյուսկա» ռազմաճակատային պոեմը: Ինձ հասանելիք հոնորարը հատկացնում եմ Սոլժենիցինի ֆոնդին: Ընդսմին, իմ իսկական ազգանվան հիշատակումը կտրականապես արգելվում է: Կեղծանունս Անդրեի Կոլըմսկի է:

Սեղաններին ու լուսամուտագոգերին դիզվել էին շշերը: Ակնհայտ հարբածներ չկային: Բոլորին ինչ-որ ընդհանուր բան էր կապում, չնայած միայն հրեաներ չէ, որ ներկա էին: Մեկը, կանաչ նոթատետրը թափահարելով, ինչ-որ խորհրդավոր ստորագրություններ էր հավաքում:

Խոհանոցում շարք էին կանգնել ճամպրուկները: Միանման, նոփ-նոր ճամպրուկներ՝ մետաղյա կողպեքներով: Դրանք իմ մեջ անհուսության զգացում արթնացրին… Մահճակալին ընկած էր կիթառը…

Խոսակցություններում հայտնվում էին «օվիր», «խիաս», «Բեռլինի չվերթ», «մաքսային հայտարարագիր» բառերը…

Ինձ կատարելապես ավելորդ էի զգում: Եվ նույնիսկ ուրախացա, երբ մի անծանոթ կին հանձնարարեց իջնել ներքեւ՝ թեյ բերելու:

Մինչ այդ խմել էի ու մի քիչ թեթեւացած էի զգում: Ոգելիցի վնասների մասին տասնյակ գրքեր են գրվել: Օգուտի մասին՝ ոչ մի գրքույկ: Կարծում եմ՝ իզուր…

Անցավ մի քանի ժամ: Տանյան փաթաթում էր մոռացված ֆոտոխցիկը: Մաշան սեւծովյան փոքրիկ քարեր էր նվիրում հյուրերին՝ ի հիշատակ:

Նրանք մի քանի անգամ մոտեցան ինձ: Իրար ինչ-որ անիմաստ բառեր էինք ասում .

Չտխրե՛ս, գրի՛… Ամեն ինչ լավ կլինի…

Գիտեի, որ մղձավանջը վաղն է սկսվելու: Ու նաեւ մտածեցի՝ հո՛ խմելիքն ինձ կմնա… Մաշան ասաց .

Իսկ մեզ դոլարներ են տվել: Ուզում ե՞ս տեսնես:

Ես ասացի .

Ուզում եմ…

Հետո Իսրայելի ռադիոյի ինչ-որ հաղորդագրություն էր քննարկվում:

Մարդիկ գալիս էին, գնում էին: Տանյան հասցեներ ու հանձնարարություններ էր գրանցում…

Սկանդալ էլ եղավ: Մի ճաղատ տղա հարբել ու գոռում էր .

Չը՞, փախչո՞ւմ եք խորտակվող նավից:

Բայց նրան առարկեցին .

Ուրեմն նավը խորտակվո՞ւմ է: Եվ մենք դա լսում ենք կուսակցության անդամի՞ց:

Ես անկուսակցական եմ, արձագանքեց սկանդալիստը, ու վիրավորական է, որ միայն հրեաներին են թողում:

Ինչի՞, դու հրեա չե՞ս:

Չրեա եմ, պատասխանեց ճաղատը…

Ազատ պահ գտա ու ասացի .

Տա՛նյա, Ամերիկայում գտիր Կառլ Պրոֆերին: Նա պատրաստվում էր իմ գիրքը հրատարակել:

Ասեմ, որ հրատարակե՞ն:

Եվ արագ: Կորցնելու բան չունեմ:

Տողատակին քեզ ամեն ինչ կգրեմ…

Այստեղ Լազարեւն ասաց, որ արդեն վեցն է: Օդանավակայան մեկնելու ժամանակն էր: Մի քանի տաքսի պատվիրեցինք, նստեցինք ու տեղ հասանք համարյա միաժամանակ:

Տանյան ու Մաշան անմիջապես անցան արգելապատը՝ հայտարարագրերը ձեւակերպելու: Մենք շրջում էինք դահլիճներում: Մեկը տնից հետը օղի էր բերել:

Բելուգան մոտեցավ ինձ ու ասում է .

Կեցցես, որ չես կոտրվում:

Ես պատասխանեցի .

Էդ էր պակաս: Նորից կամուսնանամ ու մի տուն երեխա կսարքեմ:

Բելուգան զարմացած օրորեց գլուխը…

Տանյան չորս անգամ մոտեցավ արգելապատին: Մաքսակետով չանցած իրերն էր տալիս ինձ: Այդ թվում՝ սաթե ուլունքները, իմ բանակային լուսանկարը եւ Գլադիլինի վեպը՝ ընծայագրով:

Որ լուսանկարը վերադարձրել էին՝ շատ զայրացրեց Միշա Լազարեւին: Նա ասաց .

Է՞ս ինչ կապիկություն է: Ո՞ւր է արդարությունը:

Բելուգան առարկեց .

Արդարություն լիներ՝ ինչի՞ էին գնում…

Ես նորից հարմար պահ գտա ու Տանյային ասում եմ

Ի՞նչ ես կարծում, էլի կհանդիպե՞նք:

Չա, վստահ եմ: Միանգամայն վստահ եմ:

Էդ դեպքում գուցե հավատամ, որ Աստված կա:

Կհանդիպե՛նք: Աստված կա՛…

Կուզեի հավատալ նրան: Պատրաստ էի հավատալ… Բայց ինչո՞ւ հենց հիմա պիտի հավատամ: Չէի հավատում, չէ՞, երբ ասում էր, որ Ալբերտո Մորավիան լավ գրող է:

Հետո բոլորս բարձրացանք ինչ-որ պատշգամբ: Նայեցինք՝ ինչպես են Տանյան ու Մաշան ավտոբուս նստում:

Ժամանակը կանգ առավ: Այդ մի քանի վայրկյանը որպես սահմանագիծ զգացի՝ անցյալի եւ ապագայի միջեւ:

Ավտոբուսը շարժվեց:

Հիմա կարելի էր գնալ տուն, առանց հրաժեշտ տալու…

Տասնմեկ օր հարբում էի կողպած բնակարանում: Երեք անգամ իջա խմիչք առնելու: Եթե զանգում էին, հեռախոսով ասում էի .

Չեմ կարող խոսել…

Համարձակությունս չհերիքեց հեռախոսն անջատեմ: Անվերջ ինչ-որ բանի եմ սպասում…

Չորրորդ օրը եկավ միլիցիան: Առավոտյան դուռը թակեցին, չնայած զանգն աշխատում էր: Բարեբախտաբար շղթայիկը գցել էի: Դռան արանքից շողաց լաքած չքոցը: Ինքնավստահ, անշտապ հազ լսվեց:

Միլիցիայից չէի վախենում: Պարզապես չէի կարող խոսել իշխանությունների հետ: Հենց միայն տե՛սքս ինչ արժեր…

Ես հարցրի .

Ի՞նչ է պատահել: Ներկայացրեք օրդերը… Կացարանի անձեռնմխելիության օրենք գոյություն ունի…

Միլիցիոները սպառնագին ասաց .

Օրդերը խնդիր չի:

Եվ անմիջապես հեռացավ: Իսկ ես վերադարձա իմ շշերին: Դրանցից ցանկացածի մեջ հրաշալիքներ էին պահված…

Անցավ քսան րոպե: Ինչ-որ բան ստիպեց, որ դուրս նայեմ պատուհանից: Բակով անցնում էր միլիցիայի վերակարգը: Իմ կարծիքով՝ տասը հոգի:

Աստիճաններին լսեցի նրանց ծանր ոտնաձայները: Հետո զանգը տվին, կտրուկ ու անհամբեր:

Չէի արձագանքում:

Ի՞նչ էին անելու: Ջարդելու էին հին պետերբուրգյան դո՞ւռը: Աղմուկի վրա ամբողջ Ռուբինշտեյնի փողոցը կհավաքվեր…

Միլիցիոներները մի ամբողջ ժամ ցցվել էին սանդղահարթակին: Նրանցից մեկը բանալու անցքով գոռաց .

Բացատրություն տվեք Քրեական օրենսգրքի ներքոշարադրյալ հոդվածների վերաբերյալ: Որջ պահելը, պորտաբուծություն, դիմադրություն իշխանություններին…

Հոդվածներն այնքան շատ էին, որ որոշեցի դրա մասին չմտածել:

Միլիցիոներները չէին հեռանում: Նրանցից մեկը լավ հոգեբան դուրս եկավ: Թակեց դուռն ու գոռաց .

Կարո՞ղ եմ մի բաժակ սառը ջուր խնդրել:

Ըստ երեւույթին, հույսն իմ սենտիմենտալության վրա էր: Կամ աբսուրդի հրաշագործ ուժի…

Չէի արձագանքում:

Վերջապես միլիցիոներները դռան տակ ինչ-որ թուղթ խցկեցին ու հեռացան: Տեսա ինչպես են հատում բակը: Այս անգամ հաշվեցի: Վեց շքոց էր պսպղում արեւի տակ:

Պարզվեց՝ թուղթը ծանուցագիր է, որը երեք րոպեի չափ կարդում էի: Վերջում ասվում էր . «Ներկայանալը պարտադիր է»: Քննիչի ազգանունը չկար: Գործի անվանումը, որով ինձ կանչում էին՝ նույնպես: Նշված չէր նույնիսկ, թե ով եմ՝ վկա՞, պատասխանո՞ղ, թե՞ տուժող: Նույնիսկ սենյակի համարը չկար: Միայն՝ ժամն ու ամսաթիվը:

Գիտեի, որ այդպիսի ծանուցագրերն անվավեր են: Իգոր Եֆիմովն էր սովորեցրել: Ու ծանուցագիրը գցեցի աղբամանը:

Միլիցիան հետո չորս անգամ էլ եկավ: Ու միշտ գլխանց իմանում էի, որ գալիս են: Հարբեցող Սմիռնովն էր զգուշացնում:

Գենա Սմիռնովը անկյալ լրագրող էր: Իմ տան դիմաց էր ապրում: Օրեր շարունակ պատուհանի մոտ շարտրեզ էր խմում: Ու հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում փողոցը:

Իսկ ես ապրում էի բակի խորքում . հինգերորդ հարկ, առանց վերելակի: Դարպասից մեր շքամուտքը հարյուր մետր էր:

Երբ միլիցիայի վերակարգը մտնում էր բակ, Սմիռնովը մի կողմ էր դնում շիշը, զանգում էր ինձ ու հստակ արտաբերում միակ դարձվածքը .

Բոզերը գալիս են:

Հետո ես նորից ստուգում էի փականներն ու գնում խոհանոց: Հեռո՛ւ մուտքի դռնից:

Երբ միլիցիան հեռանում էր, նայում էի վարագույրի հետեւից: Դիմացի հեռավոր պատուհանում երեւում էր Սմիռնովը: Նա շշով ողջունում էր ինձ…

Տասնմեկերորդ օրը հալյուցինացիաներ սկսվեցին: Սատանաներ չէին, այլ պարզունակ կատուներ: Սպիտակ ու գորշ, մի քանի հատ:

Հետո վրաս որդերի անձրեւ տեղաց: Փորիս վարդագույն բծեր էին հայտնվել: Ափերիս մաշկը սկսեց թեփոտել:

Խմիչքը պրծավ: Փողը վերջացավ: Շարժվելու ու գործելու ուժ չկար:

Ինձ ի՞նչ էր մնում: Պառկել անկողնում, գլխիս քաշել ծածկոցն ու սպասել: Վաղ թե ուշ այս ամենը պիտի վերջանար: Սիրտս առողջ է: Ինձ քարշ է տվել, չէ՞, հարյուրավոր հարբեցողությունների միջով:

Շարժիչը լավն է: Ափսոս, որ արգելակներ չկան: Կանգ եմ առնում միայն խրամառվում…

Ծածկոցը քաշեցի գլխիս ու սկվեցի: Ոտքերիս տակ խորհրդավոր, լպրծուն սողուններ էին վխտում: Խավարում զնգում էին ինչ-որ անհասկանալի զանգուլակներ:

Ծածկոցի վրա զորաշարքով երթաքայլում էին թվեր ու տառեր: Ժամանակ առ ժամանակ դրանք կարճ նախադասություններ էին կազմում: Մի անգամ կարդացի .

«Միայն մահն է անուղղելի…»:

Եթե խոր մտածես՝ այնքան էլ հիմար միտք չէ…

Եվ այդ պահին հեռախոսը զանգեց: Անմիջապես հասկացա՝ ով է: Գիտեի, որ Տանյան է: Գիտեի ու՝ վերջ:

Վերցրի լսափողը: Քառսից դուրս լողաց Տանյայի խաղաղ ձայնը .

Ողջո՛ւյն: Մենք Ավստրիայում ենք: Ամեն ինչ լավ է… Խմե՞լ ես:

Բարկացա .

Ինձ ինչի՞ տեղ ես դրել:

Մեզ դիմավորեցին: Էստեղ շատ ծանոթներ կան: Բոլորը քեզ բարեւում են…

Ոտաբոբիկ կանգնել էի հեռախոսի մոտ ու լռում էի: Պատուհանից այն կողմ դղրդաց հորատիչը: Հայելին անդրադարձնում էր հին վերարկուս:

Ես միայն հարցրի .

Մենք նորից կհանդիպե՞նք:

Այո՛… Եթե մեզ սիրում ես…

Նույնիսկ չհարցրի՝ որտե՞ղ կհանդիպենք: Դա նշանակություն չուներ: Գուցե՝ դրախտում: Որովհետեւ դրախտը հենց հանդիպավայր է: Եվ ուրիշ ոչինչ: Ընդհանուր տիպի խուց, որտեղ կարելի է հանդիպել հարազատ մարդուն…

Հանկարծ աշխարհը որպես մեկ ամբողջություն տեսա: Ամեն ինչ միաժամանակ էր կատարվում: Ամեն ինչ տեղի էր ունենում իմ աչքի առաջ…

Կինս ասաց .

Այո, եթե մեզ սիրում ես…

Սե՞րն ինչ կապ ունի, հարցրի ես:

Հետո ավելացրի .

Սերը ջահելների համար է: Ջինծառայողների ու մարզիկների… Իսկ էստեղ ամեն ինչ շատ ավելի բարդ է: Էստեղ ոչ թե սեր է, այլ՝ ճակատագիր…

Հետո ինչ-որ բան շխկաց, եւ ամեն ինչ լռեց:

Հիմա պետք էր քնել դատարկ ու հեղձուկ սենյակում…

1983թ .